

4. Економічна енциклопедія : У трьох томах. Т.2. / С. В. Мочерний (відп. ред. та ін.). — К. : Академія, 2001. — 848 с.

5. Івахненко В.М. Економічний аналіз: [навч.-метод. посібник для самостійного вивчення дисципліни] / В.М. Івахненко, М.І. Горбатов, В.С. Львовичкін. — К. : КНЕУ, 1999. — 176 с.

6. Кузьмінський А.М. Організація бухгалтерського обліку, контролю і аналізу: [підручник] / А.М. Кузьмінський, В.В. Сопко, В.П. Завгородній. — К. : Вища шк., 1993. — 223 с.

7. Лазаришина І.Д. Методологія та організація економічного аналізу: [монографія] / І.Д. Лазаришина. — Рівне, УДУВГП, 2004. — 112 с.

8. Мних Є.В. Економічний аналіз діяльності підприємства: [підручник] / Є.В. Мних. — К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2008. — 514 с.

9. Попович П.Я. Економічний аналіз діяльності суб'єктів господарювання: [підручник] / П.Я. Попович. — Тернопіль: Економічна думка, 2001. — 454 с.

10. Савицкая Г. Анализ хозяйственной деятельности предприятия / Г. Савицкая. — Минск, 2003. — 400 с.

11. Теория анализа хозяйственной деятельности: [учебник]. / [В.В. Осмоловский, Л.І. Кравченко, Н.А. Русак и др.]; Под общ. ред. В.В. Осмоловского. — Мн. : Новое знание, 2001. — 318 с.

Стаття надійшла до редакції: 15.01.2012 р.

УДК: 657.6

Б.В. Кудрицький, канд. екон. наук,
доцент кафедри аудиту,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

КІЛЬКІСНА ОЦІНКА РИЗИКУ НЕВИЯВЛЕННЯ ЯК СКЛАДОВА КОНТРОЛЮ НАДІЙНОСТІ РЕЗУЛЬТАТІВ АУДИТУ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ

АННОТАЦИЯ. В данной работе получил развитие подход к количественной оценке фактического уровня риска необнаружения по результатам проведенного аудита финансовой отчетности.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: аудиторские процедуры, надежность, риск необнаружения, риск аналитических обзоров, риск тестов оборотов, аудит финансовой отчетности, надежность, качество, оценка риска, вероятность.

ABSTRACT. In the present work was the development of an approach to quantify the actual level of detection risk for the results of the audit of financial statements.

KEY WORDS: audit procedures, reliability, risk of not detecting the risk of analytical reviews, the risk of test speed, audit financial statements, reliability, quality, risk assessment, probability.

АНОТАЦІЯ. У даній роботі набував розвитку підхід до кількісної оцінки фактичного рівня ризику невиявлення за результатами проведеного аудиту фінансової звітності.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: аудиторські процедури, надійність, ризик невиявлення, ризик аналітичних оглядів, ризик тестів оборотів, аудит фінансової звітності, надійність, якість, оцінка ризику, імовірність.

Ризико-орієнтований підхід до організації перевірки при проведенні фінансового аудиту забезпечує ефективний розподіл робочого часу аудитора між об'єктами перевірки (об'єктами бухгалтерського обліку, господарськими процесами, циклами) у поєднанні з достатнім рівнем надійності результатів аудиту. Необхідність застосування ризикоорієнтованого підходу сьогодні вже не викликає сумнівів, а без методики оцінки аудиторського ризику та його складових — власитового ризику, ризику контролю та ризику невиявлення не обходиться жоден аудитор практик. Цілком логічно, що основні аспекти ризико-орієнтованого підходу знайшли своє висвітлення в усіх без винятку ґрунтовних працях з аудиту. Разом з тим, аналіз наукових праць вітчизняних і зарубіжних учених, таких як Бичкова С.М., Дженик Г.Р., Дефліз Ф.Л., Газарян А.В., Гончарук Я.А., Кармайкл Д.Р., Макальська М.Л., Мельник М.В., Петренко С.Н., Петрик О.А., Растамханова Л.Н., Рудницький В.С., Савин А.А., Ярцева Н.М., дозволяє зробити висновок про те, що основну увагу автори досліджень зосереджують саме на методиках оцінки з метою планування перевірки. Втім, і досі відкритим залишається питання оцінки рівня ризику невиявлення на завершальному етапі аудиту. Така оцінка вбачається необхідним і логічним завершенням аудиту, що дозволило б, зокрема, оцінити надійність проведеної перевірки, та створило б умови для оцінки повноти і достатності аудиторських процедур.

У межах даної статті спробуємо запропонувати власне бачення оцінки величини фактичного рівня ризику невиявлення, як необхідного елементу контролю надійності результатів аудиту фінансової звітності.

Ризик невиявлення являє собою імовірність того, що аудиторські процедури, застосовані в процесі перевірки не дозволять аудитору виявити суттєві викривлення, що містяться в бухгалтерському обліку і фінансовій звітності підприємства. При цьому,

ризик невиявлення «...може бути результатом окремих ризиків, пов'язаних з двома типами аудиторських тестів, т.б.: ризик аналітичного огляду (РАО) та ризик тестів оборотів (РТО)» [2, с. 25].

Поділ ризику невиявлення на ризик аналітичного огляду та ризик тестів оборотів підтримують й інші автори, зокрема І.І. Єлисеєва, С.М. Бичкова, С.Н. Петренко й ін. [3; 4].

Слід відмітити і те, що Я.А. Гончарук і В.С. Рудницький не погоджуються з таким поділом, зазначаючи, що для вітчизняної практики такий підхід навряд чи доцільний у зв'язку з тим, що небагато вітчизняних аудиторів широко застосовують аналітичний огляд чи окремо виділяють його з інших дослідних процедур [5, с. 129]. Погоджуючись з висловленим авторами аргументом не можна не відмітити, що вітчизняні аудитори хоча і не виділяють окремо аналітичні процедури, проте мало яка перевірка обходиться без формування суджень аудитора на базі аналізу явищ і подій, побудови аналітичних моделей, оцінки фінансових показників.

Цілком очевидно, що рівень ризику аналітичного огляду збільшується через:

1) недоречне застосування аналітичних процедур, що не відповідають цілям перевірки;

2) хибні висновки, здійснені аудитором на підставі аналітичних процедур у наслідок порушення методики аналітичного дослідження (порівняння даних за різні періоди без врахування їх співставності, допущення помилок при розрахунку відносних величин і коефіцієнтів);

3) недостатню професійну компетентність аудитора, який формує висновки за результатами аналізу чи формування висновків за результатами аналізу недостовірної або не перевіреної інформації.

Гадаємо, що виходячи із змісту даного виду ризику більш доречно було б назвати його «ризиком аналітичних процедур та суджень».

Ризик тестів оборотів полягає у ймовірності неадекватного висновку за результатами здійснення процедур перевірки на суттєвість і залежить від:

1) ризику недоречного застосування суцільних процедур перевірки на суттєвість та невірної інтерпретації отриманих у ході перевірки результатів.

2) ризику, притаманного статистичному методу дослідження.

3) ризику, пов'язаного із порушеннями методики статистичного вибіркового дослідження, зокрема:

— порушення принципу репрезентативності при формуванні вибірки та організації вибіркового дослідження;

— невідповідність генеральної сукупності вимогам повноти та доречності;

— похибки при визначенні обсягу вибірки та розповсюдження отриманих результатів на всю генеральну сукупність тощо;

4) ризику недоречного застосування статистичних вибірових методів у процесі перевірки, тобто застосування вибіркової перевірки для досягнення цілей, щодо яких статистичне дослідження не застосовується.

Виходячи із змісту і факторів, що впливають на даний вид ризику, доречнішою видається його назва «ризик аудиторських процедур перевірки на суттєвість».

Виходячи із сказаного, ризик невиявлення залежить від надійності аудиторських процедур і правильності аналітичних суджень аудитора. Для оцінки фактичного рівня ризику невиявлення на завершальному етапі перевірки доречно представити його у вигляді моделі:

$$PH = RAP * RAOS, \quad (1)$$

де *RAP* — ризик аудиторських процедур перевірки на суттєвість;

RAOS — ризик аналітичних аудиторських процедур і суджень.

Розглянемо основні елементи даної моделі і методикау їх фактичної оцінки.

Для кількісної оцінки ризику аудиторських процедур перевірки на суттєвість слід виходити із того, що надійність результатів аудиту фінансової звітності прямо залежить від надійності кожної із процедур, здійснених у процесі перевірки. У свою чергу, надійність кожної з процедур перевірки визначається характером процедури (вибіркова, суцільна), правильністю її здійснення та коректністю інтерпретації отриманих результатів. Очевидно, що надійність суцільних процедур за рахунок повного обстеження аудитором усієї множини доказів є найвищою. Втім, не можна говорити про абсолютну їх надійність, оскільки на них впливає компетентність виконавця та можливість неоднозначного трактування досліджуваних подій і явищ. Утім, цілком доречно припустити, що результати суцільної перевірки, виконані компетентним аудитором, мають надійність не нижче 99,99 %, а відповідно ризик становитиме не більше 0,01 %. Надійність результатів статистичного вибіркового аудиторського дослідження оцінюється математично і, як правило, колива-

ється в межах від 80 до 95 %, відповідно ризик за такими процедурами, як правило, може бути в межах від 20 % до 5 %.

Виходячи із сказаного, ризик аудиторських процедур перевірки на суттєвість може бути фактично оцінено шляхом підрахунку, виходячи із положень теореми множення ймовірностей щодо сукупності незалежних сумісних подій. При цьому слід виходити із ряду припущень:

1) **Висновок про відсутність суттєвих викривлень на рівні об'єкту перевірки може бути зроблено лише за усією сукупністю аудиторських процедур.** Тоді як висновок про наявність суттєвих викривлень може бути зроблено за результатами навіть однієї аудиторської процедури. Іншими словами, якщо хоча б одна процедура свідчить про існування суттєвого викривлення, весь об'єкт перевірки може вважатись таким, що суттєво викривлений.

2) **Результат кожної з аудиторських процедур не впливає на результати інших процедур.** Іншими словами, аудитор у процесі перевірки застосовує лише ті процедури, які розкривають різні сторони досліджуваного об'єкта, не дублюють одна одну, і можуть вважатись незалежними одна від одної за своїм результатом.

Правило множення ймовірностей стверджує: «ймовірність одночасної появи кількох подій, незалежних у сукупності, дорівнює добутку ймовірностей цих подій» [6, с. 26]. Аудитору, в його практичній діяльності, для оцінки рівня ризику невиявлення доцільно скористатись розрахунковою таблицею за формою табл. 1. Розглянемо порядок її використання.

Таблиця 1

**ОЦІНКА НАДІЙНОСТІ РЕЗУЛЬТАТІВ ПЕРЕВІРКИ ОБ'ЄКТУ
ОБЛІКУ ЧИ ГОСПОДАРЬСЬКОГО ПРОЦЕСУ (ЦИКЛУ)**

№ процедури (<i>i</i>)	Процедура перевірки	Характер (вибірковий/суцільний)	Оцінка отриманих результатів	
			Імовірність того, що суттєві викривлення відсутні (rd_i , %)	Імовірність того, що суттєві викривлення залишилися невиявленими (RP_i , %)
1	2	3	4	5
1.	Процедура 1		rd_1	$100\% - rd_1$

Закінчення табл. 1

№ процедури (<i>i</i>)	Процедура перевірки	Характер (вибірковий/суцільний)	Оцінка отриманих результатів	
			Імовірність того, що суттєві викривлення відсутні (rd_i , %)	Імовірність того, що суттєві викривлення залишилися невиявленими (RP_i , %)
...
<i>n</i>	Процедура <i>n</i>		rd_n	$100\% - rd_i$
Узагальнення результатів				
Імовірність того, що даний об'єкт не містить суттєвих викривлень (RD_j , %)			$RD = \left(\frac{rd_1}{100} \times \frac{rd_2}{100} \times \dots \times \frac{rd_n}{100}\right) \times 100\%$	
Імовірність того, що даний сегмент містить суттєві викривлення (RAP_j , %)			$RAP_i = 100\% - RD$	

Заповнюючи таблицю, у графі 2 аудитор наводить перелік аудиторських процедур перевірки на суттєвість, застосованих ним для збору доказів наявності суттєвих викривлень у досліджуваному об'єкті. У графі 3 вказується характер процедури (суцільний чи вибірковий). Відповідно до характеру процедури у колонці 4 наводиться рівень надійності результатів даної процедури. При цьому, для статистичних вибірових процедур вказується рівень надійності, оцінений математично. Для процедур суцільного характеру встановлюється величина закріплена у внутрішніх стандартах аудиту, наприклад 99,99 %. У графі 5 таблиці розраховується величина рівня ризику, притаманного аудиторським процедурам приведеним у графі 2, як величина, обернена до рівня надійності, наведеного у графі 4. У рядку 1 узагальнюючої частини таблиці розраховується імовірність того, що всі процедури, застосовані аудитором, дали достовірний результат і перевірений об'єкт не містить суттєвих викривлень. У рядку 2 узагальнюючої частини таблиці розраховується імовірність того, що хоч одна із процедур дала невірний у результаті чого суттєве викривлення залишилось невиявленим. Розрахована величина і буде кількісною оцінкою рівня ризику аудиторських процедур за досліджуваним об'єктом перевірки.

Умовний приклад розрахунку ризику аудиторських процедур за циклом заготівлі приведено у табл. 2.

Таблиця 2

ОЦІНКА НАДІЙНО РЕЗУЛЬТАТІВ ПЕРЕВІРКИ ТА РИЗИКУ АУДИТОРСЬКИХ ПРОЦЕДУР ЗА ЦИКЛОМ ПРИДБАННЯ ТА ЗАГОТІВЛІ

№ процедури	Процедура перевірки	Характер (вибірковий/суцільний*)	Оцінка отриманих результатів		Висновок, за результатами процедури
			Надійність результатів (rd_i , %)	Ризик невиявлення (RP , %)	
1.	Перевірка повноти відображення операцій з придбання запасів та інших матеріальних цінностей на рахунках обліку	вибірковий	95	5	Не містить суттєвих викривлень
2.	Перевірка оцінки придбаних запасів за належною вартістю	суцільний	99,99	0,01	Не містить суттєвих викривлень
3.	Перевірка точності відображення на рахунках обліку операцій з придбання	вибірковий	85	15	Не містить суттєвих викривлень
Узагальнення результатів					
Ймовірність того, що цикл не містить суттєвих викривлень (RD , %)			$RD = \left(\frac{95}{100} \times \frac{99,99}{100} \times \frac{85}{100} \right) \times 100 \% = 80,74 \%$		
Ризик аудиторських процедур перевірки на суттєвість за циклом (RAP , %)			$RAP_{заготівля} = 100 - 80,74 = 19,26 \%$		

Визначивши рівень ризику за кожним із об'єктів можна оцінити і рівень ризику за фінансовою звітністю в цілому, використовуючи розрахункову табл. 3.

Таблиця 3

**ОЦІНКА РИЗИКУ АУДИТОРСЬКИХ ПРОЦЕДУР
ЗА ФІНАНСОВОЮ ЗВІТНІСТЮ В ЦІЛОМУ**

№ з/п (j)	Об'єкт аудиторської перевірки	Оцінка отриманих результатів	
		Імовірність того, що дані обліку не містять суттєвих викривлення ($RD_j, \%$)	Імовірність того, що дані обліку містять суттєві викривлення ($RP_j, \%$)
1	2	3	4
1.	Об'єкт обліку чи господарський процес (цикл) 1	RD_1	RAP_1
2.	Об'єкт обліку чи господарський процес (цикл)
n.	Об'єкт обліку чи господарський процес (цикл) n	RD_n	RAP_n
Узагальнення результатів			
1. В обліку і звітності відсутні суттєві викривлення ($P, \%$)		$P = \left(\frac{RD_1}{100} \times \dots \times \frac{RD_n}{100}\right) \times 100 \%$	
2. Ризик аудиторських процедур на рівні фінансової звітності ($RAP, \%$)		$RAP_{звітність} = 100 - P$	

Дані для заповнення таблиці беруться з попередніх таблиць, складених за кожним об'єктом перевірки. Умовний приклад оцінки ризику аудиторських процедур на рівні фінансової звітності в цілому наведено у табл. 4.

Таблиця 4

**УЗАГАЛЬНЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ПЕРЕВІРКИ
НА РІВНІ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНІСТІ**

№ процедури	Сегмент перевірки	Оцінка отриманих результатів		Висновок, за результатами перевірки сегменту
		Надійність результатів ($rd_i, \%$)	Ризик невиявлення ($RN, \%$)	
1	2	3	4	5
1	Аудит циклу заготівлі	95	5	Не містить суттєвих викривлень

Закінчення табл. 1

№ процедури	Сегмент перевірки	Оцінка отриманих результатів		Висновок, за результатами перевірки сегменту
		Надійність результатів (rd_i , %)	Ризик невиявлення (RN , %)	
1	2	3	4	5
2	Аудит циклу виробництва	96	4	Не містить суттєвих викривлень
3	Аудит циклу капітального інвестування	85	15	Не містить суттєвих викривлень
4	Аудит циклу оплати	80	20	Не містить суттєвих викривлень
5	Аудит циклу реалізації	89	11	Не містить суттєвих викривлень
6	Аудит циклу формування капіталу та реалізації	99,99	0,01	Не містить суттєвих викривлень
Узагальнення результатів				
7. Імовірність того, що за усіма циклами отримані достовірні результати (P , %)		$RD = (0.95 \times 0.96 \times 0.85 \times 0.80 \times 0.89 \times 0.9999) \times 100\% \approx 55\%$		
8. Імовірність того, що за усіма циклами не виявлено суттєвих викривлень, які в дійсності присутні в обліку і звітності (N , %)		$N = (0.05 \times 0.04 \times 0.15 \times 0.2 \times 0.11 \times 0.00001) \times 100\% \approx 0\%$		
9. Імовірність того, що не менш як в одному в одному циклі залишились суттєві викривлення не виявлені аудитором (RAP , %)		$UP = 1 - (0.55 + 0) \times 100\% \approx 45\%$		

Таким чином, за даними умовного прикладу рівень ризику становить 45 % (тобто 45 % + 0 %).

Оцінивши таким чином рівень ризику аудиторських процедур перевірки на суттєвість для звітності в цілому аудитор має оцінити другу складову ризику невиявлення, а саме ризик аналітичних процедур і суджень.

Відповідно до МСА 520 «Аналітичні процедури» аналітичні процедури за своєю суттю, є оцінкою здійсненою за результатами вивчення ймовірних взаємозв'язків між фінансовими і не фінансовими даними. З даного пояснення можна зробити висновок, що аналітичні процедури фактично є оціночними судженнями аудитора і їх надійність залежить виключно від компетенції аудитора і його здатності виявляти взаємозв'язки між явищами, будувати моделі, оцінювати показники та інтерпретувати отриману інформацію. Прямо оцінити кількісно надійність аналітичних процедур не є можливим, але цілком доступною є оцінка даного виду ризику непрямым шляхом, через тестування рівня компетентності та досвідченості фахівців аудиторської групи, характеру, кількості і якості застосованих аналітичних процедур.

На жаль, обмежені обсяги даної роботи не дозволяють детальніше розглянути дану методику оцінки ризику аналітичних процедур і суджень. Для прикладу, припустимо, що аудитор за результатами тестування встановив, що рівень ризику аналітичних і суджень для аудиторської групи, що проводила перевірку, становить 10 %.

Таким чином, фактичний рівень ризику невиявлення має бути оцінено аудитором на рівні: $RH = 45 \% * 10 \% = 4,5 \%$.

У випадку, якщо за результатами оцінки ризику невиявлення аудитор встановив перевищення планового рівня ризику невиявлення, він має своєчасно вжити заходів, зокрема щодо:

- зміни характеру окремих аудиторських процедур з вибіркового на суцільний;
- проведення додаткових процедур перевірки на суттєвість чи аналітичних оглядів;
- проведення додаткових процедур контролю якості проведеного дослідження;
- посилення складу аудиторської групи, залучення зовнішніх експертів;
- тощо.

Вважаємо, що запропонований підхід вирішує питання щодо можливості кількісної оцінки фактичного рівня ризику невиявлення, надає аудитору необхідний інструментарій для оцінки надійності проведеної перевірки, як на рівні окремого об'єкту, так і на рівні фінансової звітності в цілому, дає можливість кількісно оцінити надійність аудиторської думки, висловленої в аудиторському звіті, та визначити достатність зібраних аудиторських доказів і застосованих аудиторських процедур.

Література

1. *Арабян К.К.* Организация и проведение аудиторской проверки: учеб. пособие. — М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2009. — 447 с.
2. *Додж Р.* Краткое руководство по стандартам и нормам аудита: Пер. с англ; предисловие С.А.Стукова. — М. : Финансы и статистика; ЮНИТИ, 1992. — 240 с. (Аудит: теория и практика).
3. *Елисеева И.И., Бычкова С.М.* Виды аудиторских рисков / Бухгалтерский учет. — 1999. — № 6. — С. 89—92.
4. *Петренко С.Н.* Риски аудиторской деятельности: Научно-практическое пособие. — К. : Эльга, Ника-Центр, 2003. — 84 с.
5. *Гончарук Я.А., Рудницький В.С.* Аудит: Навч. посіб. — Львів: Світ, 2002. — 296 с.
6. *Гмурман В.Е.* Теория вероятностей и математическая статистика: Изд. 4-е. доп. / Учеб. пособие для вузов. — М. : Высшая школа, 1972.

Стаття надійшла до редакції: 15.01.2012 р.

УДК 657.633

О.В. Кукоба, аспірант кафедри економіки підприємств, ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

НОВІТНІ ПІДХОДИ ДО АУДИТУ ВИТРАТ НА РЕОРГАНІЗАЦІЮ ПІДПРИЄМСТВА

АННОТАЦИЯ. В статье представлены новые методы учета и аудита затрат при реорганизации предприятия. Дано авторское толкование понятия «реорганизация» и основные направления аудита затрат при ее проведении. Определена целесообразность введения в практику учета новых счетов и субсчетов.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: реорганизация, аудит, учет затрат, поглощение предприятия, выделение предприятия.

ABSTRACT. In article new methods of the account and audit of expenses by enterprise reorganization are presented. Author's interpretation of concept «reorganization» and the basic directions of audit of expenses is given at its carrying out. Introduction in practice of the account of new accounts and subaccounts is defined expedient.

KEY WORDS: reorganization, audit, the account of expenses, enterprise absorption, enterprise allocation

АННОТАЦІЯ. У статті представлено нові методи обліку й аудиту витрат при реорганізації підприємства. Наведено авторське розуміння поняття «реорганізація» та основні напрями аудиту витрат при її проведенні. Визначено за доцільне введення у практику обліку нових рахунків і субрахунків.